

Streszczenie

Przedłożona rozprawa doktorska zatytułowana *Leksyka ludzi morza na podstawie gawęd Eugeniusza Wasilewskiego* jest pracą z zakresu językoznawstwa, a jej zamierzeniem była analiza i interpretacja leksyki socjolektalnej ludzi morza, którą wyekscerpowano z trzech tomów gawęd szczecińskiego kapitana żeglugi wielkiej w celu ukazania, jakimi środkami artystycznego wyrazu posłużył się autor, by wykreować świat przedstawiony. Przed przystąpieniem do badań empirycznych niezbędne było zapoznanie się z teorią gatunku gawędowego, ze szczególnym uwzględnieniem charakterystyki środków językowych wykorzystywanych w gawędach, by następnie przejść do omówienia tekstów źródłowych, na podstawie których wyodrębnione zostały elementy mikrostruktury stanowiące przedmiot analizy leksykalnej. W części wstępnej nakreślono również stan badań nad socjolektem zawodowym ludzi morza, z uwzględnieniem badań językoznawczych prowadzonych na przykładach tekstów literackich i żywej mowy marynarzy oraz opracowań specjalistycznych, obejmujących XX-wieczne słowniki gromadzące terminologię i słownictwo zawodowe z zakresu żeglugi a także publikacje popularnonaukowe o szeroko pojętej tematyce morskiej.

Analiza socjolektu zawodowego marynarzy, przeprowadzona w trzech rozdziałach analitycznych, zawiera omówienie leksyki wspólnoodmianowej, czyli powszechnie znanej i rozumianej przez przeciętnych użytkowników polszczyzny, a przy tym nienacechowanej terminologicznie i ekspresywnie oraz leksyki swoistej, na którą składają się profesjonalizmy zawodowe i profesjolektalna leksyka nacechowana. Część analityczno-językową uzupełnia indeks w układzie alfabetyczno-tematycznym, który stał się pomocny przy formułowaniu wniosków końcowych w każdym z trzech rozdziałów szczegółowych. Zawarty w indeksie materiał badawczy ułożono w 6 następujących polach tematycznych: A. Statek, B. Człowiek i jego praca na morzu, C. Miejsca na lądzie, D. Żywioty i kosmos, E. Czas, liczba, miara, przestrzeń oraz F. Tradycje i zwyczaje. Wyekscerpowany z tekstów gawęd materiał językowy oddaje kreację obrazów z życia marynarzy w pracy, podczas rejsów po morzu i podczas postojów na redzie czy w porcie.

Ułożony w porządku alfabetycznym i semantycznym materiał przeznaczony do opisu i interpretacji faktów językowych liczy łącznie 1886 jednostek leksykalnych, z tego: wyrazy i wypowiedzenia wspólnoodmianowe (561 przykładów), profesjonalizmy

zawodowe (847 przykł.) oraz nacechowane dodatnio lub ujemnie wypowiedzenia jedno- i wielowyrazowe (478 przykł.). W każdym z trzech rozdziałów wyróżnione zostały ponadto podziały na leksykę rodzimą i zapożyczoną z uwzględnieniem poszczególnych języków wpływających na kształt elementów socjolektu marynarskiego zawartego w gawędach (rozdziały I i II) oraz rozdział na leksykę potoczną i przesunięcia semantyczne i stylistyczne (rozdział III). Zaproponowany podział pozwolił określić typ słownictwa dominującego w języku zawodowym ludzi morza, które zastosował pisarz w tekstach gawęd, przybliżyć badaczce wiedzę, na ile leksyka marynarzy jest znana przeciętnemu użytkownikowi polszczyzny i jak słownictwo nacechowane emocjonalnie kształtuje całościowy obraz języka tej grupy społecznej.

Charakterystyka języka gawęd spisanych przez kapitana żeglugi wielkiej Eugeniusza Wasilewskiego pozwoliła określić cechy warsztatu pisarskiego autora oraz wskazać, jak gatunek literacki zdeterminował dobór środków językowych w kreowaniu świata przedstawionego. Potwierdzenie zyskała teza, że język ludzi morza zaprezentowany w gawędach został zdeterminowany przez tworzywo literackie, a autor świadomie wybrał takie elementy językowe socjolektu marynarzy, które nie utrudniają czytelnikom odbioru treści fabuły. Do snucia swoich morskich opowieści autor posłużył się zarówno słownictwem ogólnym, powszechnie znanym i rozumianym, jak i leksyką profesjonalną, ograniczoną środowiskowo oraz nacechowaną, wyrażającą spektrum emocji. Dzięki temu udało mu się stworzyć pełny obraz morskiej społeczności wraz z typowym dla niej językiem.

Abstract

The submitted doctoral thesis, entitled “Lexis of the seafarer people based on drawn-out stories of Eugeniusz Wasilewski“, is a dissertation in linguistics, and aims to analyze and interpret the sociolect lexis of seafarer people, extracted from three volumes of drawn-out stories of Szczecin’s Master Mariner to show by what means of artistic expression the author used to create the world that was presented. Before embarking on the empirical research, it was necessary to become familiar with the theory of the storytelling genre with particular emphasis on the characteristics of the linguistic resources used in storytelling, to move on to a discussion of the reference texts, based on which the elements of microstructure constituting the subject of lexical analysis were isolated.

The introductory part also outlines the state of research on the professional sociolect of seafarers, considering linguistic studies conducted on the examples of literary texts and live speech of seafarers, as well as specialist studies, including 20th century dictionaries collecting vocabulary and terminology in the field of navigation and popular science publications on maritime issues in the broad sense.

The analysis of the seafarers’ sociolect, conducted in the three analytical chapters, includes a discussion of the common lexis, i.e., the lexis commonly known and understood by the average users of Polish language, and at the same time not marked by terminology or expression, as well as specific lexis consisting of professionalisms and professionally marked lexis. The analytical and linguistic part is complemented by an alphabetical and thematic index, which became helpful in formulating the final conclusions in each of the three detailed chapters. The research material contained in the index is in the following 6 thematic fields: A. The ship, B. Man and his work at sea, C. Places on land, D. Elements and space, E. Time, number, measure, space, and F. Traditions and customs. The linguistic material extracted from the texts of the *drawn-out stories* reflects the creation of images of seafarers’ lives at work, during voyages at sea and during stopovers at the roadstead, or in the harbor.

The material used to describe and interpret the linguistic facts is arranged in alphabetical and semantic order, and comprises a total of 1,886 lexical units, including: words and common expressions (561 examples), professionalisms (847 examples) and positively or negatively stressed one- and multi-word expressions (478 examples). In

each of the three chapters there is also a division into native and borrowed lexis considering the languages influencing the shape of the elements of the mariner's sociolect contained in the tales (Chapters I and II) and a division into colloquial lexis and semantic and stylistic shifts (Chapter III). The proposed division made it possible to determine the type of vocabulary dominant in the professional language of seafarers which the writer used in the texts of the tales, to bring the researcher closer to the knowledge of the extent to which the lexis of seafarers is known to the average user of Polish and how emotionally charged vocabulary shapes the overall image of the language of this social group.

The language characteristics of the drawn-out stories written down by the Master mariner, Eugeniusz Wasilewski, made it possible to determine the features of the author's writing technique and indicate how the literary genre determined the choice of linguistic means in the creation of the depicted world.

It was confirmed that the thesis in which the language of seafarers presented in these stories was determined by the literary material, and the author consciously chose such linguistic elements of the seafarers' sociolect so that they would not hinder the readers' reception of the content of the storyline. In spinning his sea stories, the author used both general vocabularies, commonly known and understood, as well as professional lexis, limited by environment, and characterized by a spectrum of emotions. In this way he has managed to create a complete picture of the maritime community together with its typical language.